

Ольга НІКОЛЕНКО

*Доктор філологічних наук, професор,
завідувач кафедри світової літератури
Полтавський національний педагогічний
університет імені В.Г. Короленка
Полтава; Україна
<https://orcid.org/0000-0001-7374-7226>*

ЛІТЕРАТУРНА ОСВІТА В УКРАЇНІ

Україна здобула Незалежність 1991 року. Відтоді в українських школах запроваджено два окремі предмети – українська література та зарубіжна література.

У сучасній Україні прийнято 3 ступені середньої освіти – початкова школа (1-4 класи, 6-10 років), середня школа (5-9 класи, 11-15 років), старша школа (10-11 класи, 16-17 (18) років).

Україна – нація, яка багато читає і дбає про залучення до читання молоді. Адже художня література – це важливе джерело не лише знань про світ, а й виховання моралі, цінностей, емоцій, любові до краси, людяності. Тому українські діти глибоко вивчають літературу впродовж усього часу навчання в школах.

У початковій школі (до 5 класу, з 6 до 10 років) учні вивчають предмет «Літературне читання» – це їхній перший досвід спілкування з книжками.

На етапі середньої школи (з 5 по 9 класи, 11-15 років) школярі вивчають два предмети (українська література та зарубіжна література). Аналогічно в старшій школі (10-11 класи, 16-17 (18) років) школярі вивчають два предмети. Проте профільна освіта має два рівні – академічний та профільний (поглиблений). Тож якщо школяр обрав гуманітарний профіль, то уроків на вивчення літератури та різних мов буде більше.

До програми з української літератури входять фольклор, класична література та сучасна література. Українська література виконує дуже важливу роль – формування української нації, громадянської відповідальності, виховання у школярів поваги та любові до національних традицій.

До програми із зарубіжної літератури входять найкращі твори різних країн і народів – фольклор, міфологія, твори класики та сучасна література. Предмет «Зарубіжна література» у школах України охоплює шедеври, створені в різний час і на різних континентах найкращими письменниками світу. У межах цього предмету вивчаються понад 130 творів світу більш ніж 70 країн, зокрема і Японії. Наші школярі читають у 5 класі японські казки «Момотаро» та «Іссумбосі», у 6 класі – хайку Мацуо Басьо, у 7 класі – новелу Акутагава Рюноске «Павутинка», а в 11 класі – повість Ясунарі Кавабата «Тисяча журавлів».

Нині в Україні триває реформа середньої освіти. Ця реформа отримала назву «Нова українська школа». Причиною реформи став курс України на Євросоюз. У 2014 році Україна офіційно оголосила про цей курс, а з 2022 року Україна стала країною-кандидатом у члени Євросоюзу.

У 2016 році Рада Європи підготувала загальні рекомендації в галузі освіти, якими керуються всі країни Євросоюзу. Україна також прийняла ці рекомендації як керівництво до дії. Тому в нас відбувається зараз реформа середньої освіти.

Головна мета цієї реформи полягає в тому, щоб сформувати ключові компетентності в процесі вивчення дисциплін.

Компетентності визначаються як поєднання знань, навичок і ставлень. Згідно з Рекомендацією Ради Європи від 22 травня 2018 року, існує вісім ключових компетентностей для навчання впродовж життя:

- Грамотність;
- Багатомовна компетентність;
- Математична компетентність та компетентність у науці, технологіях та інженерії;
- Цифрова компетентність;
- Особистісна, соціальна компетентність та вміння вчитися;
- Громадянська компетентність;
- Підприємницька компетентність;
- Культурна обізнаність і самовираження.

Реформа освіти в Україні спрямована не лише на формування ключових компетентностей, а й на розширення індивідуальної траєкторії учнів та збільшення академічної свободи вчителів.

У зв'язку з цим школи (за участі дітей та батьків) можуть обирати, які предмети вивчати, скільки годин планувати на них, який профіль має школа. Також педагоги можуть вільно обирати програми та підручники.

Ще один аспект реформи – це запровадження поряд з окремими дисциплінами інтегрованих курсів. Наприклад, у нас є два окремі предмети – українська та зарубіжна літератури, але є й інтегрований курс літератур. Є також інтегровані курси історії, математики, природознавства тощо. Міністерство вважає, що скорочення кількості предметів призведе до поліпшення якості освіти. Однак це дискусійне питання.

У більшості шкіл в Україні освіта ведеться українською мовою. Але у нас у країні існують також школи для національних меншин, у яких викладання ведеться не тільки українською мовою, а й мовами національних меншин (наприклад, угорською, польською, кримськотатарською, болгарською, румунською та ін.).

Я та мої колеги є авторами програм і підручників із зарубіжної літератури для 5-11 класів. Уже понад 20 років ми створюємо підручники та посібники для школярів із зарубіжної літератури. У 2022-2023 роках ми створили підручники із зарубіжної літератури нового покоління. У них є не лише художні тексти та коментарі.

До цих підручників нами створено спеціальні цифрові ресурси – онлайн-платформи, на яких представлено аудіо-, відео-, презентації, експрес-уроки, літературні ігри, завдання для перевірки знань і вмінь учнів. На жаль, ці книжки є книжками воєнного часу. Їх довелося друкувати та доставляти до шкіл під обстрілами, з великими ризиками та труднощами. Але все-таки ці книги дійшли до наших дітей. І вони вчать за ними з великим задоволенням.

Наші підручники із зарубіжної літератури стали переможцями національного конкурсу підручників. Тираж кожного з них понад 330 тисяч. Нам приємно, що зарубіжна література користується такою популярністю в Україні. Саме зарубіжна література набрала найбільший наклад серед усіх інших предметів. І це результат вільного вибору вчителів.

Цього року ми підготували для 7 класу не один, а два підручники. Один – із зарубіжної літератури, а другий – для інтегрованого курсу літератури (української та зарубіжної). Річ у тім, що у зв'язку з війною чимало вчителів і дітей втратили свої школи, вони вимушені переїхати на інші території і навчатися, і працювати в інших навчальних закладах. Тому в умовах воєнного часу необхідно, щоб учителі мали вибір – викладати окремі предмети чи інтегровані курси. Ось ми й вирішили допомогти вчителям.

Україна – демократична країна. Система освіти в ній також є демократичною. Тому в нас існує велике розмаїття навчальних програм і підручників. Специфіка середньої освіти в Україні полягає в тому, що школи (насамперед учителі) зараз мають право обирати, за якими програмами їм працювати і за якими підручниками навчати. Раніше цього права вибору не було. Були єдині державні програми. Але зараз у нас щороку у нас відбуваються національні конкурси програм і підручників. Щороку школи роблять свій вибір програм і підручників, затверджують його на засіданнях педагогічної ради і надсилають до Міністерства освіти і науки. Ніхто не має права вказувати вчителям, які програми та підручники їм обирати. Навіть

директор не має права диктувати. Це вільне право вчителів. Тому які підручники обрали вчителі, такі підручники будуть надруковані для їхніх шкіл і направлені в ці школи.

Нам приємно сказати, що нашу програму із зарубіжної літератури для 5-9 класів, яка називається «Школа радості», обрало понад 80% шкіл. І підручники наші використовуються в більшості шкіл України.

У 2023 році ми підготували нову програму інтегрованого курсу літератури (української та зарубіжної). Вона називається «Червона рута». Чому «Червона рута»? Вважається, що ця червона квітка цвіте тільки в одну ніч – на свято Івана Купала 6 липня. Це чарівна квітка. Усі шукають цю квітку. Той, хто знайде її, буде щасливий і знайде своє кохання. Червона рута – це не тільки символ кохання і щастя, а й символ самої України, її містичної сили відроджуватися попри всі випробування. Тому ми так назвали нашу нову програму, де вивчаються разом українська та зарубіжна літератури.

Література

Council Recommendation of 22 May 2018 on key competences for lifelong learning // URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=oj:JOC_2018_189_R_0001

Зарубіжна література. Модельна навчальна програма для 5-9 класів (авт. О. Ніколенко, О. Ісаєва, Ж. Клименко, Л. Мацевко-Бекерська та ін.) // URL:

<https://mon.gov.ua/osvita-2/zagalna-serednya-osvita/osvitni-programi/modelni-navchalni-programi-dlya-5-9-klasiv-novoi-ukrainskoi-shkoli-zaprovadzhuyutsya-poetapno-z-2022-roku>

Інтегрований курс літератур (української та зарубіжної). Модельна навчальна програма для 7-9 класів (авт. О. Ніколенко, Л. Мацевко-Бекерська, Т. Качак та ін.) // URL: <https://mon.gov.ua/osvita-2/zagalna-serednya-osvita/osvitni-programi/modelni-navchalni-programi-dlya-5-9-klasiv-novoi-ukrainskoi-shkoli-zaprovadzhuyutsya-poetapno-z-2022-roku>

Ніколенко О.М., Мацевко-Бекерська Л.В., Рудніцька Н.П. Зарубіжна література: підручник для 5 класу закладів загальної середньої освіти. Київ : ВЦ «Академія». 2024. 272 с.

Ніколенко О.М., Мацевко-Бекерська Л.В., Рудніцька Н.П. Зарубіжна література: підручник для 7 класу закладів загальної середньої освіти. Київ : ВЦ «Академія». 2024. 272 с.

Ніколенко О.М., Мацевко-Бекерська Л.В., Рудніцька Н.П. Зарубіжна література: підручник для 6 класу закладів загальної середньої освіти. Київ : ВЦ «Академія». 2024. 272 с.

Ніколенко О.М., Мацевко-Бекерська Л.В., Качак Т.Б. Література (українська та зарубіжна). Інтегрований курс: підручник для 7 класу закладів заг. середн. освіти (у 2 част.). Київ : ВЦ «Академія». 2024. Ч. 1. 288 с.; Ч. 2. 288 с.

LITERARY EDUCATION IN UKRAINE

Olha NIKOLENKO

*Doctor of Philology, Professor, Chair of World Literature Department
Poltava V.G. Korolenko National Pedagogical University; Poltava; Ukraine
<https://orcid.org/0000-0001-7374-7226>*

Ukraine gained its Independence in 1991. Since then, two separate subjects have been introduced in Ukrainian schools – Ukrainian Literature and World Literature.

In modern Ukraine, there are three stages of secondary education – elementary school (1-4 grades, age 6-10), secondary school (5-9 grades, age 11-15), high school (10-11 grades, age 16-17 (18)).

Ukraine is a nation that reads a lot and cares about encouraging young people to read. After all, fiction is an important source not only of knowledge about the world, but also of moral education, values, emotions, love of beauty, and humanity. That is why Ukrainian children study literature in depth throughout their schooling.

In elementary school (up to grade 5, from ages 6 to 10), students study the subject of Literary Reading, which is their first experience with books.

At the secondary school stage (from 5th to 9th grades, 11-15 years old) pupils study two subjects (Ukrainian Literature and World Literature). Similarly, at the high school stage (10-11 grades, 16-17 (18) years old) pupils study two subjects. However, profile education has two levels – academic and profile (advanced). Therefore, if a pupil has chosen a humanitarian profile, there will be more lessons for studying literature and different languages.

The Ukrainian Literature program includes folklore, classical literature and modern literature. Ukrainian literature fulfills a very important role – the formation of the Ukrainian nation, civic responsibility, raising schoolchildren to respect and love national traditions.

The World Literature program includes the best works of different countries and peoples – folklore, mythology, classical and modern literature. The subject “World Literature” in Ukrainian schools covers masterpieces created at different times and on different continents by the best writers of the world. Within the framework of this subject, more than 130 works from more than 70 countries, including Japan, are studied. Our pupils read Japanese fairy tales “Momotaro” and “Issun-bōshi” in the 5th grade, haiku by Matsuo Bashō in the 6th grade, Akutagawa Ryunosuke’s short story “The Spider’s Thread” in the 7th grade, and Yasunari Kawabata’s story “A Thousand Cranes” in the 11th grade.

Ukraine is currently undergoing a reform of secondary education. This reform is called “New Ukrainian School”. The reason for the reform was Ukraine’s course towards the European Union. In 2014, Ukraine officially announced this course, and since 2022 Ukraine has become a candidate country for membership in the European Union.

In 2018, the Council of Europe prepared general recommendations in the field of education, which guide all EU countries. Ukraine has also adopted these recommendations as a guide to action. That is why we are currently reforming secondary education.

The main objective of this reform is to build key competences in the process of studying different disciplines.

Competences are defined as a combination of knowledge, skills and attitudes. According to “COUNCIL RECOMMENDATION” of 22 May 2018 there are eight key competences for lifelong learning.

- Literacy competence,
- Multilingual competence,
- Mathematical competence and competence in science, technology and engineering,
- Digital competence,
- Personal, social and learning to learn competence,
- Citizenship competence,
- Entrepreneurship competence,
- Cultural awareness and expression competence.

Education reform in Ukraine is aimed not only at the formation of key competences, but also at expanding the individual trajectory of students and increasing the academic freedom of teachers.

In this regard, schools (with the participation of children and parents) can choose which subjects to study, how many hours to plan for them, and what profile the school has. Teachers are also free to choose programs and textbooks.

Another aspect of the reform is the introduction of integrated courses alongside individual disciplines. For example, we have two separate subjects – Ukrainian and World Literature, but there is an integrated course of literatures. There are also integrated courses of history, math, science, etc. The Ministry believes that reducing the number of subjects will improve the quality of education. However, this is a highly debated issue.

In most schools in Ukraine, education is conducted in the Ukrainian language. But there are also schools for national minorities in our country, where teaching is conducted not only in Ukrainian,

but also in the languages of national minorities (e.g. Hungarian, Polish, Crimean Tatar, Bulgarian, Romanian, etc.).

My colleagues and I are authors of programs and textbooks on World Literature for grades 5-11. For more than 20 years, we have been creating textbooks and manuals for schoolchildren on foreign literature. In 2022-2023, we created a new generation of textbooks on World Literature. They contain not only fictional texts and commentaries.

For these textbooks, we have created special digital resources – online platforms, which present audio, video, presentations, express lessons, literary games, tasks to test students' knowledge and skills. Unfortunately, these books are wartime books. They had to be printed and delivered to schools under shelling, with great risks and difficulties. But still these books have reached our children. And they learn from them with great pleasure.

Our textbooks on World Literature became winners of the national textbook competition. The circulation of each of them is more than 330 thousand. We are happy that World Literature is so popular in Ukraine. It is World Literature that has the largest print run among all other subjects. And this is the result of free choice of teachers.

This year we prepared not one, but two textbooks for the 7th grade. One is for World Literature and the second one is for an integrated course of literature (Ukrainian and World). The fact is that due to the war many teachers and children lost their schools, they are forced to move to other territories and study and work in other educational institutions. Therefore, in wartime conditions it is necessary for teachers to have a choice – to teach separate subjects or integrated courses. So we decided to help teachers.

Ukraine is a democratic country. Its education system is also democratic. Therefore, we have a great variety of curricula and textbooks. The specificity of secondary education in Ukraine is that schools (first of all, teachers) now have the right to choose which programs to work with and which textbooks to teach with. Previously, there was no such right to choose. There were unified state programs. But now we have national competitions of programs and textbooks every year. Every year schools make their choice of programs and textbooks, approve it at meetings of the Pedagogical Council and send it to the Ministry of Education and Science. No one has the right to tell teachers what programs and textbooks to choose. Even the principal does not have the right to dictate. This is a free right of teachers. Therefore, whatever textbooks teachers choose, such textbooks will be printed for their schools and sent to these schools.

We are pleased to say that our World Literature program for grades 5-9, which is called “School of Joy”, has been chosen by more than 80% of schools. And our textbooks are used in the majority of schools in Ukraine.

In 2023, we have prepared a new program for an integrated course of literature (Ukrainian and World). It is called “Chervona Ruta” (“Red Rue”). Why “Red Rue”? It is believed that this red flower blooms only on one night – on the holiday of Ivan Kupala on July 6. It's a magic flower. Everyone is looking for this flower. Whoever finds it will be happy and will find their love. Red rue is not only a symbol of love and happiness, but also a symbol of Ukraine itself, its mystical power to revive despite all the trials. That is why we named our new program, where Ukrainian and World Literature are studied together, after this flower.

Literature in Ukrainian schools of the war and post-war period should not only provide knowledge, but also contribute to the mental recovery of Ukrainian children, as well as to the preservation of the Ukrainian nation.

References

Council Recommendation of 22 May 2018 on key competences for lifelong learning // URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=oj:JOC_2018_189_R_0001

Зарубіжна література. Модельна навчальна програма для 5-9 класів (авт. О. Ніколенко, О. Ісаєва, Ж. Клименко, Л. Мацевко-Бекерська та ін.) // URL:

<https://mon.gov.ua/osvita-2/zagalna-serednya-osvita/osvitni-programi/modelni-navchalni-programi-dlya-5-9-klasiv-novoi-ukrainskoi-shkoli-zaprovadzhuyutsya-poetapno-z-2022-roku>

Інтегрований курс літератур (української та зарубіжної). Модельна навчальна програма для 7-9 класів (авт. О. Ніколенко, Л. Мацевко-Бекерська, Т. Качак та ін.) // URL: <https://mon.gov.ua/osvita-2/zagalna-serednya-osvita/osvitni-programi/modelni-navchalni-programi-dlya-5-9-klasiv-novoi-ukrainskoi-shkoli-zaprovadzhuyutsya-poetapno-z-2022-roku>

Ніколенко О.М., Мацевко-Бекерська Л.В., Рудніцька Н.П. Зарубіжна література: підручник для 5 класу закладів загальної середньої освіти. Київ : ВЦ «Академія». 2024. 272 с.

Ніколенко О.М., Мацевко-Бекерська Л.В., Рудніцька Н.П. Зарубіжна література: підручник для 7 класу закладів загальної середньої освіти. Київ : ВЦ «Академія». 2024. 272 с.

Ніколенко О.М., Мацевко-Бекерська Л.В., Рудніцька Н.П. Зарубіжна література: підручник для 6 класу закладів загальної середньої освіти. Київ : ВЦ «Академія». 2024. 272 с.

Ніколенко О.М., Мацевко-Бекерська Л.В., Качак Т.Б. Література (українська та зарубіжна). Інтегрований курс: підручник для 7 класу закладів заг. середн. освіти (у 2 част.). Київ : ВЦ «Академія». 2024. Ч. 1. 288 с.; Ч. 2. 288 с.